

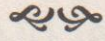
PERİLER AŞKA UÇAR

HAYDAR ERGÜLEN
KİTABI

Hazırlayanlar
EMEL KOŞAR
OKAN YILMAZ

PERİLER AŞKA UÇAR

HAYDAR ERGÜLEN KİTABI

Haz: EMEL KOŞAR-OKAN YILMAZ

PERİLER AŞKA UÇAR
HAYDAR ERGÜLEN KİTABI

Haz: EMEL KOŞAR-OKAN YILMAZ

ARTSHOP

Genel Yayın Yönetmenleri

Vedat Akdamar

Şenay Varlıoğlu Akdamar

*5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu çerçevesinde
tüm hakları saklıdır.*

*Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının ve yazarın
yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.*

Birinci Baskı

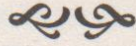
Artshop, Eylül 2017

AKOĞUL

Basım Yayın Dağıtım
Maltepe Mah. Davutpaşa Merkez Efendi Cad.
İpek İş Hanı No:6/15 Zeytinburnu/İstanbul
Sertifika No: 33366
Tel: 0531 681 76 79

Bu kitabın maddi ve manevi hukuki
bütün sorumluluğu yazara aittir.

PERİLER AŞKA UÇAR

HAYDAR ERGÜLEN KİTABI

Haz: EMEL KOŞAR-OKAN YILMAZ

İÇİNDEKİLER

Önsöz/ 7

Haydar Ergülen'in Şiirsel Bir Poetika Eseri:
Keder Gibi Ödünç/Bilgin Güngör/ 11

Anıları Ağırlayan Şair: Haydar Ergülen Şiirinde Nostalji ve
Melankoli/Fatih Özdemir/ 26

Haydar Ergülen'in Şiirlerinde Alevi-Bektaşî Geleneğinin
İzleri/Haluk Öner/ 40

Haydar Ergülen'in Şiiri Üzerine
Dip Köşe Şiir Notları/Hilâl Karahan/ 58

Şiirsel Bellekte İz Sürmek!:
Haydar Ergülen Şiiri ve Kriminal 'Dil'/Koray Feyiz/ 74

Bir Aynada Buluşurum Kendimle: Bir Şiir Konusu Olarak Haydar
Ergülen'in Kendisi ve Benliği/Mert Öksüz/ 82

Ali Ekrem'den Haydar Ergülen'e "Küçük Şeyler"/Okan Yılmaz/ 95

Haydar Ergülen Şiiri Üstüne Birkaç Söz/Salih Bolat/ 100

Beyaza İltica Eden Bir Şiirin Ana Aksları/W. B. Bayrıl/ 104

Psikodinamik Açından Haydar Ergülen ve Şiiri/Yusuf Alper/ 119

HAYDAR ERGÜLEN'İN ŞİİRLERİNDE ALEVİ-BEKTAŞİ GELENEĞİNİN İZLERİ

Haluk Öner

Türk şiirinde "yeni" sıfatının tarihsel karşılığını bulmak, bu çizgide bir tanımlama yapmak güçtür. Tanımlamayı güçleştiren, doğrusu birden fazla tanıma götüren nedense şiir türünün değişimlere verdiği hızlı ve anlık tepkilerdir. Bu tepkilerin odağında gelenek sorunsalının yer aldığı da unutulmamalıdır; çünkü şiir türünde yeni sıfatıyla ortaya çıkan bütün hareketler, geleneğin yanında veya karşısında durarak kendilerini konumlandırır. Divan şiirinin oluşturduğu geleneği eleştiren Tanzimat kuşağıyla beraber Milli edebiyat ve Cumhuriyet devri şairleri de gelenek unsurunu şiirin yenilenmesi için öncelikli mesele olarak görmüşlerdir. Geleneği bütünüyle reddeden Garip Hareketi, imge düzeyinde yeniden üreten İkinci Yeni, geleneğin varlığını devam ettirmek isteyen Hisar Grubu gibi yakın geçmişteki bütün şiir toplulukları bu meseleyi şiir anlayışlarının odağına yerleştirmiştir. Âsâf Hâlet Çelebi, Behçet Necatigil gibi bağımsız şairler de geleneği içselleştirerek şiir anlayışlarının bir parçası hâline getirmişlerdir.

Cumhuriyet sonrası Türk şiirinde geleneğin varlığı, "sürdürme, yararlanma ve yeniden üretme"⁶⁰ üzerinden görünmüştür. 1980 Kuşağı şairleri, geleneğin varlığını bir sorunsal olmaktan çıkararak kabullenmiş ve bu üç farklı hususiyetten kendi poetikalarına uygun düşenleri şiirlerinin bir parçası hâline dönüştürmüşlerdir. Tuğrul Tanyol, geleneksel unsurları, imge odaklı şiirinde benzerlik-yakınlık olarak adlandırılabilir bir örtüşme ile kullanırken Metin Celâl, yenilik getirmenin eskinin birikimini de şiire taşımakla mümkün olabileceği düşüncesinden hareket ederek kullanır. Vural Bahadır Bayrıl, şiirinde gelenekle doğrudan bağ kurarken, Seyhan

Erözçelik herhangi bir ayırım yapmadan bütün şiir birikimini sahiplenir.

Geleneği, yalnızca tür sorunsalı olmaktan çıkararak kuşak şairlerinden Haydar Ergülen, şiirinde geleneksel unsurları kullanma biçimini 'etkilenme' olarak adlandırır. Türk şiirinin kendi kuşağına kadar oluşturduğu bütün şiir birikiminin önemli olduğuna değinen şair, Bektaşî geleneği, Divan ve Halk şiirinden etkilendiğini söyler: "Gelenek meselesinden yola çıkarak bence yalnız büyük bir şiir geleneğini değil, ayrıca insanın kendi geleneği de kişisel geleneği de önemli burada. Daha doğrusu ben içinde yetiştiğim kültürün yani Alevi-Bektaşî kültürünün sesini aldım. Yani oradaki tasavvuf şiiridir, halk şiiridir, nefeslerdir, deyişlerdir, ben onlarla büyüdüm. Kulağımda onlar vardı... O yüzden bence büyük şiir geleneği işte bu Divan'dır, Halk şiiridir, onun dışında da dediğim gibi yetiştiğim kültürün şiirinden, şarkısından nefesinden de çok etkilendim."⁶¹ Ergülen, şiirin değişimini ve güncelliğini göz ardı etmeden yetiştiği kültürün (Alevi-Bektaşî geleneğinin) yansımalarını şiirinin harçlarından biri olarak kullandığını sıkça dile getirir.

Haydar Ergülen şiirinde Alevi-Bektaşî kültürü, gelenekle yoğrulan bir ruh hâlinin kişisel deneyimlerle ve şiir birikimiyle kesiştiği yerde durur. Bu kültürle yetişen şair bir yönüyle otobiyografik unsur olarak Bektaşîliği, şiirinin harçlarından biri hâline getirirken şiirde geleneğin kullanılmasına dair tür içinde tartışılan bir meselenin de dışına çıkmış olur: "Şiire yönelmemde (çocukluk dönemindeki etkilerin dışında, BA) başka bir eğitimin daha varlığından söz edilebilir. Alevi-Bektaşî inancına mensup bir aileden geliyordum. Annemin babası Hüseyin dedem de saz çalıp kendi yazdığı şiirleri, daha doğrusu deyişleri ve nefesleri söylüyordu. Saz çalması pek esaslı değildi, ama şiirlerindeki hikmetli sözler beni çarpıyordu, iyice anlamak için kulak veriyordum. Sonra da bu sözlerin anlamını soruyordum dedeme (...) Türkülere yakınlığım da oradan gelir."⁶²

Ergülen, Alevi-Bektaşî kültürüne mensup bir aileden gelmesiyle şiire dair ilk tecrübeleri arasında doğrudan bir bağ kurar: "Alevi-Bektaşî kültürüne mensup bir ailede doğmak ve bunun bir 'Dede' ailesi olması, Ayin-i Cem'e katılmak, bir şiir ortamını neredeyse hazır hâle getiren şeyler. Hâl böyle olunca, orta ikiden terk; ama

okuryazar bir baba, şiirsever bir dayı, okumayı, yazmayı destekleyen bir çevre ve öğretmenler de buna eklenince yazmamak imkânsızdı diyelim! Tabii bir de aralıksız okumak, izlemek.”⁶³ Böylece Türk şiirinde geleneğin varlığı, yeri, nasıl kullanıldığına dair tartışmaların da -sorunsala dönüştürmeden- boyutunu değiştiren Haydar Ergülen’in bu kültürü şiirinden önce dünya görüşünün ve şahsiyetinin önemli harçlarından biri olarak gördüğü söylenebilir. “Alevi-Bektaşî kültürünün yaşamınıza, bu bağlamda edebiyatınıza etkisi ne oldu?” sorusuna verdiği cevap bu kültürün eser-tecrübe birlikteliği kadar tecrübe-şahsiyet-eser birlikteliğinde oynadığı rolü göstermektedir: “Şiiri doğal bir şey olarak görmeme ve yaşamama etkisi oldu elbette. Herkes şiir yazabilir, herkes şiirin içindedir, şiir bizim içimizdedir düşüncesine varmamda etkili oldu. Şiiri bir iyilik biçimi olarak görmemde bu kültürün değerleri etkili oldu. Şiirde, yazıda ve hayatta büyüklenmemeyi, kibrin zehirleyici olduğunu da elbette Ehlibeyt’ten, Hacı Bektaş Veli’den, Yunus’un nefeslerinden, Pir Sultan Abdal’ın deyişlerinden öğrendim. Şiir ve hayat terbiyesini de elbette bu kültüre borçluyum.”⁶⁴

Şiirle kurduğu bağı Alevi-Bektaşî kültürüne mensup bir aileden gelmiş olmayla ilişkilendiren Ergülen, bir taraftan şiirindeki otobiyografik unsurların kültürel bir zeminde ele alınması gerektiğine dair ipucu verirken diğer taraftan şairliğini varoluşsal-biraz da kadercî- bir bakışla açıklar.

Haydar Ergülen’in şiirlerinde Alevi-Bektaşî kültürünün izleri onun sözcük tercihleri ve bu tercihlere göre oluşan söylem, şiirindeki muhalif, eleştirel tavır, kültürel zemin, şair kimliğinin oluşumu ve sembollerin kullanımını gibi pek çok ayrıntıda görülür.

Şair Kimliği ve Alevi-Bektaşî İnancı

Haydar Ergülen, şiirde gelenek ve şairlik üzerine düşüncelerini dile getirirken Alevi-Bektaşî kültürü ile yoğrulan şahsiyeti ve sanatı arasında bağlar kurar. Bu bağı, yalnızca düzyazılarında değil şiirlerinde de dile getirir. Şairliğin bir nasip olduğunu düşünmesi de bu kültürün şahsiyet, ibadet ve sanatı birleştiren yapısına bağlanabilir: “Belki biraz da Alevi-Bektaşî geleneğinden gelmenin etkisiyle şiirin bir nasip olduğuna inanır, şairliği bir statü olarak görmez.”⁶⁵ Şairliği bir statü gibi görmeyen Ergülen’e göre şiir de

'bir iyilik biçimi'dir. Bu değerlendirme Ergülen'in şairliği, Alevi-Bektaşî inancının etkisiyle yoğrulan bir sonuç biçiminde değerlendirildiğine işarettir. Şiirlerinde de gelenekle kendisinden önceki şairlerin duruşu ve dünyaya bakışı üzerinden temas kurar. Toplu şiirlerinin ikinci cildine *Hafız ile Semender* adını verir. Aynı adla başlayan ve nesir biçiminde yazdığı giriş bölümünde Hafız'ın şair kimliğinin kendi şiirinin başlıca kaynaklarından biri olduğunu vurgular. Hz. Ali ve Hafız arasında şiir, âriflik, şairlik üzerinden bağlar kuran bir menkıbeyi anlatır: "*Güya Ali, bir gün Dicle kıyısına gidip bir divitle kalem istiyor. Divit ve kalem gelince birkaç kâğıda bir şeyler yazıp nehre atıyor. 'Bunlar marifet ve hakikate ait sözlerdir. Bir müddet sonra Şiraz'dan bir arif gelecek; bu sözler ondan zuhur edecek' diyor.*"⁶⁶ Bu menkıbeyle Hafız'ın şairliği Hz. Ali'nin kerametine bağlanır. Haydar Ergülen, kitabının giriş bölümüne aldığı bu menkıbeyle şairliğinin köklerini kerametle özdeşleştirmese de kendi şiiriyle kurduğu bağları sezdirmektedir; çünkü aynı önsözde Hafız'ın her mecliste şiirleri okunsa da hükümdarlar için kaside söylemediğinin altını çizer. "*Şairlerin bir kahraman gibi yüceltilmesine, bir şair figürünün oluşturulmasına, şairlik üzerinden de bir iktidar fikrinin geliştirilmesine itirazım var.*"⁶⁷ diyen şair bir anlamda Hafız'ı şiir birikiminin içine dâhil edişini onun şairliğiyle birlikte anılan kimliğine bağladığını açıklamış olur. Diğer taraftan Hafız'ın onun şiirinde yer bulmasını bilinçli bir tercih olduğu kadar şairâne sezgilerinin Hafız'la kurduğu bağla da açıklamak gerektiği unutulmamalıdır.

Hafız ile Semender kitabında Hafız'ın "*Öfkeden şarap yapmazlar unutmaz/ sirke olduğunla kalırsın çok çok/ en güzel üzümler sende olsa da!! bak ne yapsan bağ bozuluyor, şarap/ kırılıyor Hafız, bilemedin damıtmayı/ bari şu sakın şiirin olsun, iyi/ şarap gibi tadında bıraksana...*" (*Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2*, s. 13) sözlerini alıntılamanın Haydar Ergülen, "*Üzüm*" şiirinde "*İnsan hayli üzgün bahçelerden geçmesel/ şiir yazar mı, üzümün tatlı sözlerinden*"⁶⁸ dizeleriyle Hafız'ın dünyaya ve şiire baktığı yerde durur; Hafız'ın şairliği ile kendi şairliği arasında benzerlik kurar. Üzüm ve şarabın önce kendi dünyasında sonra bu dünyanın yansıması olan şiirindeki yerini de vurgular. Üzüm, Bektaşîlik inancında Kırklar Meclisi'nin Miraciye'sinde yeri olan bir meyvedir. Bu mecliste bir üzüm tanesinin ezilmesiyle kırk kişi bu

üzümün suyundan içer ve 'mest' olup semaha durur. Bu nedenle Kırklar Cemi'nde sâki "kevser şarabı" veya "üzüm suyu" (engül, engür) olarak kabul edilen "dem"i hazırlayıp sunar."⁶⁹ 'Kırklar Cemi'nde 'dem'i sunan sâki ile Ergülen'in şairliği arasında dolaylı bağlar kurmak da mümkündür. Haydar Ergülen şiirinin kaynakları köklü bir kültürün ayrıntılarına ve katmanlarına inse de Ergülen'in şiir kişileri 'şimdi'yi yaşar. Modern şiir kişisinin gelenekle kurduğu bu derinlikli ilişki vazih bir şekilde görünmez; çünkü Hafız'dan bahseden Ergülen, aynı önsözde Pessoa'dan da bahseder. Pessoa ve Hafız'dan aynı bölümde bahsetmesinin temelinde bu sanatçıların zamanın sınırlarını aşan bir 'oluş'ta birleşmeleri yatar. Yanı sıra her iki sanatçının şairlik kimliği ile ortaya koydukları cesaret de Ergülen için anlamlıdır. Böylece farklı zaman ve zeminde yaşayan Pessoa ve Hafız Ergülen'in şair kimliğinin oluşmasında etkili olur.

Şiirlerinde 'Dört Kapı Kırk Makam' inancına da değinen Haydar Ergülen, bu inancın gerektirdikleri ile şairânelikten uzaklaşıp hakikati yakalamamanın mümkün olduğunu düşünür: "*Farklı adlar kullanmayı daha farklı olmak için değil, şiirin farkında olmak için tercih ediyorum. Belki böylece dünyanın, insanın, hayatın, yokluğun, eşsizlik ve imkânsızlığın farkında olmak biçiminde anlayabilirsek şairâne rivayetlerden ve içinde şiir barındırmayan efsanelerden bir parça uzaklaşabilir, hakikate biraz daha yaklaşabiliriz düşüncesindeyim.*" (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 17)

Alevi-Bektaşî inancında dördüncü kapı olan 'hakikat'e yaklaşımdan bahseden Ergülen, bu kapının ilk makamı olan alçakgönüllü olmak şartını da -hakikatten önceki kapı 'marifet'in onuncu makamı olan kendini bilmek ilkesini unutmadan- "*benliğinden kurtulup kendisi olamadığı, kederini saklamak cihetine gittiği için*" (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 17) 'özür beyan ederek' yerine getirmiş olur.

Haydar Ergülen şair kimliğinin oluşumunda kaynak olarak gösterdiği Alevi-Bektaşî inancını şiir kişilerinin oluşumunda da önemser. 'Budala' ve 'abdâl' bu kültürün oluşumunda etkili olduğu kadar Ergülen'in şiir kişilerinin kimliğinin oluşumunda da etkindir.⁷⁰ "Abdâl" şiirinde "*Abdâlde sır çoktur/ sanıp çarşıda ararlar, benim/ sizden fazla neyim var!! Yürüdüğüm bulut denizi, ne/ toprağım, ne çiftim çubuğum, /mavi bir çiftçiyim varı yoğu/ havaya sayılan bir mavi*

abdal... Sırlardan ayırdılar yolumu, nasıl abdalım" (Nar Bütün Şiirleri-1, s. 219) şiir kişisi kendisini -belki de şairliğini- abdallıkla özdeşleştirir ve yaşadığı dünyanın kendi iç dünyasından uzak olduğunu bu özdeşlikle anlatmaya çalışır. Şiir kişisi değerler bağlamında şimdiki zamanın yolunu şaşırttığı bir abdal gibidir. "Kimse Gibi Gam Yüküne Karıştım" şiirinde de "*kim gülüyor üstüne çarşıdaki abdalın... eskidim kocadım düştüm pul kıymetine*" (Nar Bütün Şiirleri-1, s. 72-73) dizeleri şiir kişisinin kendisini abdallıkla özdeşleştirdiğini gösterir.

"Budala" şiirinde "*Çok çocuk kimsesiz bir çocuk tenhal/ gibiyiz yine garip yine budala şimdi/ ağır bir kuşa benziyor omuzlarımda/ ödünç kanatlı zaman, ödünç anıları da.../ 'Kuzu'ymuşuz daha 'Gurbet Kuşları'na ağladığımızda.*" (Nar Bütün Şiirleri-1, s. 238) dizelerinde de şiir kişisi habersiz indirildiği dünya bahçesinde, yaşadığı hayata 'abdalca' baktığını söyler.

Zafer Önler, 'abdal ve aptal' sözcüklerinin anlamlarının zamanla farklılaştığını belirtir: "Eski tarihsel anlamın korunması kaygısı, zamanla abdal ve aptal olmak üzere iki ayrı sözcüğün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Derviş anlamındaki tarihsel anlam abdal sözcüğünde devam ederken, serseri, kafasız, anlamları için ise aptal sözcüğü kullanılır olmuştur. Aynı nedenlerle bedel sözcüğünün başka bir çoğul biçimi olan budala ise günümüzde tümüyle "kafasız, bön" anlamlarına gelmektedir."⁷¹ "Budala" şiiri "*İyiliğin kardeşlerine*" epigrafıyla ve "*-Kuzu bu dünyada budalaydık ya bizi/ gökyüzündeki bahçeye de habersiz indirdiler!*" dizeleriyle başlar. Şiirde budalalığın şimdiki dünyada yaşamakla ilişkisi irdelenir ve geçmişten bugüne değişen insanın hâli -aptallıktan abdallığa yahut abdallıktan aptallığa geçişi- anlatılır.

Haydar Ergülen hem şair kimliğinin oluşumunda hem şiir kişilerinin dünyaya bakışında Alevi-Bektaşî kültürünün etkisini dile getirir; ancak bu etki, geleneğin olduğu gibi devam ettirilmesi yerine yazma anının koşullarına göre kendisini yenileyerek ortaya çıkmıştır.

Alevi-Bektaşî Kimliği ve Haydar Ergülen Şiirindeki Muhalif Eleştirel Tavrı

Haydar Ergülen "çocuk anne" şiirine dair kendisine yöneltilen bir soruya "Benim için şiir Ali'den gelir. Ali, Hüseyin, Deniz Gezmiş

vb. benim için yalnızca birer efsane olmaktan önce 'şiiir'dir. Şiiir az olanın, her yerde ve her bakımdan azınlık olanın, mağlupların, mahzunların ve yitiklerin şarkısıdır, çığlığıdır, sabrı, isyanı ve tevekkülüdür aynı zamanda. Alevi-Bektaşı kültüründe şiiirin önemini biliyoruz, o kültürden geldiğini ve hem kulağımda hem gönlümdede o şiiirler, nefesler yer ettiği için doğal olarak yazdığım şiiirlerde önemli ölçüde oradan besleniyor"⁷² biçiminde cevap verir. Bu cevap, Ergülen'in Alevi-Bektaşı kimliğine sahip olmakla 'azınlığın, mağlupların, yitiklerin' yaşıadıklarını anlamak arasında bir farklılık görmediği anlamına gelir. Ergülen'in şiiirlerinde, içinde yetiştiiği kültürün -tarihsel süreçte iktidarlarla yaşıadığı sorunların- taşıdığı muhalif ve eleştirel söylemin yer edindiğini görürüz. Zeki Karaslan, Ergülen'in "Vefa Cinayetini Gören Var mı?" şiiirinden yola çıkarak iktidarların Alevi-Bektaşı yaşıantısını kesintiye uğratan kırımlarını anımsar ve Ergülen şiiirinin temel dayanak noktalarından birinin bu kültürle özdeşleşen muhalif tavır olduğunu belirtir. Şiiirin "*Bazıları kötü bir ölü örneği oldular, hemen/ öldüler, demek yeterince sevmemişlerdi sizi/ bazıları hâlâ ölüyor kendinizi sevmeniz için/ bozuluyor ölümün kafiyesi, yer kalıyor iyiliğel/ üzölmeyin geldik biz ölmeye, ölmeye, ölmeye"*⁷³ dizelerinde Ergülen, Alevi-Bektaşı inancına sahip insanların ölümünü tarihî boyutuyla ele alır ve eleştirel bir tavır takınır. Aynı tavrı "Bir Çocuğun Dönmeyen Abisi İçin" (*Nar Bütün Şiiirleri-1*, s. 38) şiiirinde de görmek mümkündür.

Haydar Ergülen'in Alevi-Bektaşı kimliği üzerinden inşa ettiği tavır yalnızca katliamların yahut iktidarların eleştirilmesi boyutunda değildir. Bu kültürde önemli yeri olan kavram, nesne ve mertebeleri de muhalif tavrının bir parçası olarak kullanmış, şiiir estetiğinin içinde erittiği ideolojisinin sınırlarını insanlık adına modern zamanlar eleştirisi yaparak genişletmiştir. "Babalar Tarihi" şiiirinde "baba" sözcüğünü tercih etmesi anlamlıdır. Bektaşilik inancında "baba", son mertebe olan 'dedebaba'dan önceki mertebedir: "Herhangi bir âşığa nasip vermeğe yetkili olan Mürşid'e baba denir. Mürşid yani Baba olmak Bektaşilik'te çok yüksek ve erişilmesi hakikaten zor bir rütbedir. Bir canın bu mertebeye ulaşması için son derece çetin yollardan geçmesi, zor imtihanlar atlatması lazımdır."⁷⁴ "*baba tarih kereminden sual olunmaz/ teksin yücesin varlığına eş koşulmaz/öldürürsün ya da bağışlarsın hadım ederek/*

küçükleri sevmek aktörene yakışmaz.” (Nar Bütün Şiirleri-1, s. 55) dizelerinde Ergülen babalık mertebesini tarihe vermiş ve tarihin - Bektaşilik’teki gibi nasip verme özelliğinin tersini kastederek acımasızlığını dillendirmiştir. Şiirin adının “Babalar Tarihi” olması da iktidar odaklı tarih anlayışının eleştirisidir. Bu eleştirisini “Tarihiniz Cici Olsun, Muhterem” şiiriyle pekiştirir. (Nar Bütün Şiirleri-1, s. 71)

Haydar Ergülen Alevi-Bektaşî kültürünün değerlerinden yola çıkarak yaptığı eleştirinin sınırlarını modern insanların ‘metalaşmış’ ilişki biçimlerini gözler önüne sererek de genişletir. “İlişki” şiirinde: *“aklım almıyor şu meta meta ilişkisini/ para verip gül alıyorsun pazardan/ dilimin ucuna geldi gitti/ şimdilik pazarı olmasa bile/ kanıksanmış sevgiler de tecime elverişli” (Nar Bütün Şiirleri-1, s. 43) dizeleri ‘gül, pazar’ gibi bütün geleneklerde önemli olan nesne ve pratiklerin değerler bağlamında anlamını yitirmesinin eleştirisidir.*

Haydar Ergülen’in eleştirel tavrını sanatın var oluşuyla özdeşleştirilen muhalif olma vasfını Alevi-Bektaşî kültürüyle yoğurduğu söylenebilir.

Alevi-Bektaşî İnanç ve Haydar Ergülen Şiirinde Kültür

Haydar Ergülen, Alevi-Bektaşî kültürünün izlerini dizelerine yansıtırken kapalı bir anlatım tercih etmek yerine bu kültürde yeri olan sayı, meyve, nesne, yaşama biçimine dair öğretiler gibi pek çok ayrıntıyı şiir kişilerinin dünyayı anlama ve duygularını anlatma biçimine ortak eder. Örneğin kırk, yedi gibi sayıları; üzüm, nar, zeytin gibi meyveleri; benlik sorgulamalarını; dünya bahçesinde acılarla yaşamayı kimi zaman tesadüfi bazen bilinçli örtüşmelerle dizelerine yansıtır.

Toplu Şiirleri’nin birinci cildine ve bir şiirine adını verdiği nar meyvesi Ergülen’in şiirlerinde sık kullandığı metaforlardan biridir. “Nar, pek çok kültür ve inanışta bereketin, birlik ve beraberliğin, Allah’ın sonsuzluğunun, ruhun ölmezliğinin, bilginin sembolü olması; nazar koruyucu olduğuna inanılması; ateşi çağrıştırması; mucizevi ilaç ve güzellik kaynağı olarak görülmesi bakımından önemli bir yere sahiptir.”⁷⁵

“Nar” (Nar Bütün Şiirleri-1, s. 204) şiirinde Pir Sultan Abdal’ın dizelerine gönderme yaparken narın Alevi-Bektaşî inancında ‘çoklukta birlik’ ilkesini de hatırlar. Şiirin ilk mısrası “Kış büyük

geliyor nara gidelim", Alevi Bektaşî kültüründe önemli bir yeri olan Pir Sultan Abdal'ın "Açılın Kapılar Şaha Gidelim" şiirini hatırlatmaktadır. Gönderme yapılan Pir Sultan Abdal'ın bu şiiri yeniden yazma yöntemi ile tekrar düzenlenmiştir. Yeniden yazma metodu uygulanırken vezin ölçüsü korunmuştur. Şiirde serbest ölçü tercih edilmesine rağmen yeniden yazma yapılan mısralarda gönderme yapılan metnin şekil özellikleri korunmuştur. Pir Sultan Abdal'ın 'Şah'a gidelim' ifadesi 'nara gidelim' olarak yeniden yazılmıştır. Pir Sultan'ın şiirinde 'Şah'a gitmek' nasıl sığınılacak bir kapı ise, Hızır Paşa'nın zulmünden sığınmak için Şah'a gitmek nasıl bir kurtuluşsa, "Nar" şiirinde de kış zorluğu, içinde bulunulan musibeti, ayrılığı temsil ediyor. Pir Sultan şiirinde sığınılan Şah, burada nara dönmüştür. Nar sığınılacak bir yer, çoklukta uyumlu bir birliktelik olarak kullanılmıştır. "Narın bahçesine bir hoyrat girse" dizesi de yine Pir Sultan Abdal'ın "Dostun Bahçesine Bir Hoyrat Girmiş" şiirine bir göndermedir. Ergülen, Pir Sultan'a ait bu dizeyi metinlerarasılık bağlamında alarak yeniden yazma yöntemi ile tekrar düzenlemiştir. "Dostun bahçesine" ifadesi "Narın bahçesine" olarak yeniden yazılmıştır. Yukarıdaki dizelerle birleştirildiğinde ise nar, Şah yani dost anlamında kullanılmıştır. Dizenin ikinci durağında "bir hoyrat girmiş" ifadesi kipsel dönüşümle kolaj yöntemi kullanılarak "bir hoyrat girse" şeklinde düzenlenmiştir. Bu göndermede de vezin ölçüsü korunarak, 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır."⁷⁶

"Şaşkın" şiirinde aşkla nar arasında bağlar kurarken aşkın anlamını nar metaforu kullanarak bütün boyutlarıyla dillendirmiş olur. "Aşk nara benzer" diyen şiir kişisi şiirini "Beni de gizle ey nar bin âşığın biri gibi" (Nar Bütün Şiirleri-1, s. 213) dizesiyle sonlandırır. Bu dize aşkın anlamını -maddi ve manevi boyutuyla her iki anlamı kaybettirmeden- dile getirmiş olur.

Haydar Ergülen nar dışında elma, üzüm, zeytin gibi Alevi-Bektaşî kültüründe özel anlamları olan meyveleri de şiirlerinde metafor olarak kullanır. "Hz. Adem'le birlikte anılan elma Alevi-Bektaşî inancında farklı anlamlara gelmektedir. Cennetin kokusunu taşıyan elma bu kültürde cennet ve kurban meyvesi olarak kabul görmüştür. İlim, irfan, hikmet sahibi olmayı, Hz. Ali'nin yüzündeki ışığı temsil eden, keşfin ve şiirin delili görülen elma cemlerde lokma olarak dağıtılır."⁷⁷

“Bir Dedem Vardı Vefalı, Şimdi Hindistan” şiirinde “su da çiçek-ten nasibini alır/ elma da yeraltı ermişinden” ve “ermişin tahtalarını kim boyayacak, yeraltında/ gül ol, hoşça kal, bir su ısmarla/ şu elmanın üstüne dökül bir zaman” (Nar Bütün Şiirleri-1, s. 182-183) dizelerinde elmanın ermişten nasibini alması ile Alevi-Bektaşî kültüründeki yeri hatırlanmıştır.

Ergülen, “Zeytin” şiirinde Alevi-Bektaşî kültüründe önemli yeri olan kardeşlik müessesesi ile zeytin arasında ilgi kurar: “kardeşlik! Hiç kutsalınız yoksa/ kardeşlerinize bakın, kardeşlerim!! Kardeşlik yokluk kadar kutsaldır,/ onların bakışında zeytin, tuz... / yokluğunu yetiştirebilir miyiz geçip zeytinden?” (Nar Bütün Şiirleri-1, s. 212)

“Harbe Giden Kelime’ye Sitem” şiirinde ‘kardeşlerim’ diyerek seslendiği insanların dikkatini kelimeler ve hayat arasındaki ilişkiye çekerken bu kültürde yeri olan meyvelerden bahseder: “Kelimeler, kardeşlerim, savaşta işiniz ne, büyük küçük/ demeden birer birer kırılacak harfleriniz del/ sizi başka savaşlar bekliyor bilmiyor musunuz, aşk/ bekliyor işte, savaşların güzeli, evler bekliyor/ ‘savaşların çetini’, oyunlar bekliyor bahçeler gibi/ kâğıtlar bekliyor ki kimse kimseyi beklememiştir öyle/ yollar bekliyor, gözler bekliyor, narlar, incirler, üzümler/ zeytinler bekliyor sizi, kelimeler kardeşlerim, nereye/ gidiyorsunuz terk edip şiirleri, eylülleri, kederleri, yağacak/ karları belki gelecek belki de geçmiş sonbaharları” (Üzgün Kediler Gazeli, s. 107) Nar, incir, üzüm ve zeytinin Alevi-Bektaşî inancındaki yeri ile modern insanın yaşama bakışı arasında bağlar kurar.

Haydar Ergülen, Alevi-Bektaşî inancında yeri olan yedi ve kırk gibi sayıları da şiirlerinde kullanır. Bir şiir kitabına “Kırk Şiir ve Bir” adını veren Ergülen bu kitabın kırk birinci şiirine “Heves” adını verir ve tek dizelik bu şiirinde “kırk şair birden olsam, yazamam bir hevesi” (Nar Bütün Şiirleri-1, s. 241) sözü ile kırklar meclisi, dört kapı kırk makam gibi bu inancın temelini oluşturan değerleri hatırlatır.

Dünyayı bir yaşama bahçesine benzeten şair, Alevi-Bektaşî inancında bir acı çekme yeri olarak görülen dünyada var olmaya da değinir. “Aşk Ölüm ve Acıdan” şiirinde “kim geldi önce acı mı biz mi/ eksilmedik acının solgun konaklarından/ölüm mü yaratıldı acının toplamından/acıyla güzelleşiyor bir kadının yüreği/ kadını benim yağmurum/ yüzüme çarpıyor özenle büyüttüğün/ acıyla sulanan sabırlı

gülün" (Nar Bütün Şiirleri-1, s. 17) dizeleriyle aşk, yaşamak ve acı çekmek arasında doğrudan bağlar kurar. Zaman zaman keder ve gam sözcüklerini de acı çekme yeri olarak dünyayı anlatmak için kullanan Haydar Ergülen "Kimse Gibi Gam Yüküne Karıştım" şiirinde "*kim acıta söz ile kalbi tamam olanı*" (Nar Bütün Şiirleri-1, s.73) dizesiyle Alevi-Bektaşî kültüründe gönül ehli olma ve sözünü bilerek söyleme ilkesini de hatırlatmış olur.

Alevi-Bektaşî İnancına Bağlı Olarak Haydar Ergülen'in Akrabalık Kurduğu Şairler ve Metinler

Haydar Ergülen, Alevi-Bektaşî şiirinde önemli yeri olan Pir Sultan Abdal, Sümmani gibi şairlere, onların dizelerine gönderme yaptığı kadar bu inancın değerlerinden yola çıkarak çağdaş şairlerle kurduğu bağı da anlatır. Pir Sultan Abdal'ın Tevhid'ini⁷⁸ de hatırlatan "Ali Dükkânı" şiiri Haydar Ergülen'in pek çoğu çağdaşı olan şairlerle kurduğu bağı Alevilik'teki Ehl-i Beyt inancıyla benzeştirerek anlattığını gösterir. "Alevi-Bektaşîlerde Ehl-i Beyt sevgisi önemli bir yer tutar, deyiş ve toplantılarda dile getirilir. Ev halkı anlamına gelen Ehl-i Beyt terimi Alevilerce, sadece Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fâtımâ ve oğulları Hasan ile Hüseyin için kullanılan 5'li bir terimdir. Zaman içerisinde 12 imamları da kapsayan geniş bir anlam kazanmıştır. Kur'ân'da Şura Suresi'nin yirmi üçüncü ayetinde Peygamber'e hitaben "Sevgili Resulüm Muhammed buyur ki: Ben bu tebliğime karşılık olarak Ehl-i Beyt'ime sevgiden başka bir ücret istemiyorum..." ifadesi yer almaktadır. Ehl-i Beyt, Peygamberin en yakınları ve soyunun devamcıları olmaları bakımından önem taşımaktadır. Ehl-i Beyt'in üstünlüklerini vurgulayan pek çok hadis bulunmaktadır."⁷⁹

"Ali Dükkânı" şiirinde Haydar Ergülen'in çağdaş şairlerle kurduğu bağ, Behçet Necatigil, Turgut Uyar, Edip Cansever, Oktay Rifat, Cemal Süreya ile başlar; Nilgün Marmara, Cahit Zarifoğlu, İsmet Özel, Metin Eloğlu, Ali Ekber Çiçek gibi sanatçılarla genişler. "*Şiirin 'Ehlibeyt'i (Güzel Dostlar'ı) hırkasını/ bir dervişe bırakıp, semah gibi döne döne gelen/ yağmurun elinden tutuyor./ Turnalar havanın yüzünde semah dönmekte/ ben dilimdeki pasın nöbetine/ şimdi sırlar ceminde unutulmuş beni*" (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 241)

Bu şairler arasında Cemal Süreya'nın 'Cemali Ali'ye benzer'

dizesiyle anlatılması Haydar Ergülen ve Cemal Süreya'nın Alevi-Bektaşî kültüründen gelmesiyle ilişkilendirilebilir. Nitekim kendisi de "Belki Cemal Süreya da onu (Alevi oluşunu) derinden inceden inceye söyledi. O, o kadar açık etmedi, ama ben çok açık ettim."⁸⁰ sözleriyle Cemal Süreya ile kurduğu bağın temelini şiirin varlığının yanı sıra onun da Alevi-Bektaşî kültüründen gelmiş olmasına bağlar. Nilgün Marmara'nın bir şair kadın olarak Ehl-i Beyt'e dâhil edilmesinin de bu inançtaki 'beş bacı' anlayışı ile ilişkilendirilebileceğini eklemek gerekir: "Cem birleme hizmetinde, kendileri ve bütün bacılar adına iki rekâtlık tarikat namazını kılan, böylece Kırklar Cemi'nde bu hizmeti gördüğüne inanılan Hz. Havva, Hz. Meryem, Hz. Asiye, Hz. Hatice, Hz. Fâtımâ'yı sembolize eden 'beş bacı' da beş sayısı ile ilgilidir."⁸¹ "Ali Dükkânı" şiirinde yetiştiği kültürün izlerini bir önceki şiir kuşağının şiirinden beslendiğini göstermek adına bir potada eritir.

"Nar" şiirinde geçen "*Narın bahçesine bir hoyrat girsel/ Tenden önce dile yoksulluk düşer*" (Nar Bütün Şiirleri-1, s. 204) dizesi Sümmani'nin "Deli Gönül ile Düştüğ Bir Cenge" şiirinde geçen "*Bazı yoksul düşer perişanlanır/ Her derde ey gedâ baştır bu gönül*" mısraını hatırlatır. Ahmet Uslu'ya göre bu dizeler Sümmani'nin dizelerinin yeniden yazımıdır: "Vücuttan önce yani fiziki şartlardan önce insan yoksulluğu gönlünde hisseder. Sümmani de şiirinde gönlün yoksul düşüp perişanlığında bahsetmektedir. Bu anlam anıştırma ile yeniden yazılmıştır."⁸² Haydar Ergülen de 'dil' sözcüğünü, her iki anlamını da kapsayacak biçimde kullanmış, Sümmani'nin düşüncelerini genişleterek devam ettirmiştir. "İpsiz Şiir" de de yine Sümmani'nin "*iplerden dolan da gel/ olur kardeş sev beni*" (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 216) dizesini epigraf olarak kullanır. "Mum Şehri" şiirinde "*Akşam bizim hayal perdemizi ay ile/ yakıp mum şehrinde vücuda geldi/ Vücadum şehrinde seyran eyledim/ ruhta çerağ söndü, şemi gam geldi*" (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 178) dizeleri de Sümmani'den mülhemdir.

Ergülen'in "Bir Dem Süremedim" başlıklı şiiri Pir Sultan Abdal'ın deyişinde geçen bir mısradır.⁸³ *senin hırkan bendel/ ben dışındayım/ Sıfat küskün bakar/ yüzü yastayım... canan bühtan etsel/ can telaştayım... /'Bir dem süremedim'/ daha kıştayım*" (Hafız İle Semender Bütün Şiirleri-2, s. 110) Şiirin bütünü de deyiş ve nefeslerin söyle-

mine benzeyen, Pir Sultan Abdal'ın dünyasına yakın bir anlayışla yazılmıştır.

Alevi-Bektaşî Şiirleri ile Haydar Ergülen'in Şiirlerinde Söylem Benzerliği

Haydar Ergülen, bazı şiirlerinde Alevi-Bektaşî düşüncesini yansıtan sözcükleri şiirinin anahtar sözcüğü olarak kullanır. 'Can, deli, abdal, budala, nasip, cem, sırlar cemi, yedi, kırk, üzüm, rüya, elma, nar, derviş, dede, hu ya hu, kardeş, dost, türkü, gül, hırka, yedi, kırk' gibi söylemine dair ipuçları veren sözcük tercihleri Ergülen'in kaynaklarını da gösterir. Bazı şiirlerinde de nefes ve deyişlerindeki söyleme yaklaşır; nefeslerin, deyişlerin dil ve içerik bakımından zamanın sınırlarını kaldıran 'klasik' çizgisini anımsatan şiirler yazar. "Sırlar Cemi" şiirinde *"yol bir sürek bin/ sır bir sırat bin/ her ipte bir kelime/ çıplak söz terazide/ ben kimim diline dönsem/ sırlar cem olmuş/ daha dökülecek sır mı/ var bende* (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 180); "N'oldum" şiirinde: *"Surette kül idim, birden savruldu/ birine başkası oldum, unuttum/ aslımın kimde kaldığını* (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 115); "Ruh ve Terazi" şiirinde *"Tartıyı pazara kurdukları hesap işidir/ Ruh, pazarlık haricidir, terazi tartmaz./ lakin bir dervişin hırkasını pazara/ çıkardığı da görülmemiş işlerden/ değildir/ Bu sözüm kimseye değil, gafilden başka:/ tartıya çıkarsan sade giysilerini değil/ ruhunu da soyunman gerek! Gövden yüz/ okka çekiyor amma, ruhundaki fazlalığı/ terazi bulunmaz tartmaya* (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 133); "dünya" şiirinde *"Ben de bu dünyaya/ geldim, bulundum/ Bula bula beni/ buldu bu dünya/ Bildiği yollardan bile/ dönemiyor insan geri/ Bildim, kayboldum/ buldum, kayboldum/ Dünya artık bulma beni* (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 166); "İki Gömlek" şiirinde *"sureti haktan görünürler sıratı/ halka iki gömlek biçildiğini duyarlar zahir,/ bayrama yetişenin düğmesi sedef/ öteki, asılmışı örten patiska bez/ iki gömlek iki ter iki kardeş* (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 65) dizeleri, söyleminde deyiş ve nefesleri andıran yapılanmayı göstermektedir.

Haydar Ergülen'in şiir kişileri, deyiş ve nefeslerdeki söylemi modern bir birey olarak devam ettirir; yazma, yaşama zamanının duygularını, şartlarını bu söylemin bir parçası olarak dizelere yansıtır. "Bencileyin" şiirinde *"İnsan kendi vehmine/ kapılıyor nafile/*

öteki yok beriki de/ insan ne de olsa/ olmasa ne kendine/ ne de kendi kendine/ ne benliğine gerek/ insan ne ötekine” (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 106) dizelerinde şiir kişisi Bektaşî nefeslerini andıran söylemle benlik sorgulamalarını ‘öteki’ üzerinden yapar. “Yalan” şiirinde de nefes ve deyişlerdeki öğretici tavrı takınan şiir kişisi, dizelerin ortaya çıkardığı anlam zenginliği ile bireyin aşk, dostluk vb. ilişkilerde kendini bulabileceği, ifade edebileceği bir katman da yaratır: “Dildeki kış, yalancı bahara/ dek sürer, hemen halktan/ yol iste ve kelimelerle/ pazarlık et, zira hem ağır/ hem pahalı satıyorsun, yalanı/ iki değil on iki kefesi olsa/ bir terazinin, bunları çekemez/ pazarda adı çıkar hileli diye/ yalandan dilini çekemiyorsan/ teraziden elini çek ne olur” (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 125) “Kumral Abdal” şiirinde aidiyet ve aşk vurgusu yapan Ergülen, abdallara özgü nitelikleri seslendiği varlığa, kişiye yahut şiir kişisine verir: “Eski yakadan çiçeğim kaldı/ beni kimse anlamadı/ Ay oğul, ay mavi orman/ beni bahçene düşür/ pek dalgınım kırılmam... (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 117)

Ergülen, bazı şiirlerinde de yazma anını yaşayan ve tecrübe eden şiir kişisinin duygularını ifade ederken Alevi-Bektaşî kültüründen yararlanır. “Dalgınlığa Dilsiz Sorular”da şiir kişisi ölümle iç içe süren yaşamın varlığını anlatırken bu kültürün ritüellerini kendi anlatısının benzetme unsuru olarak kullanır: “Irmaklardan duvarlara sürülmüş bir beyaz güzellik/ karaölümle yan yana yaşama inceliği./ cümle kapısında havalanmaya çıkmış/ pir aşkına çilesini dolduran fiiller gibi.” (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 217)

İroni, Haydar Ergülen’in şiirlerinde sözcük diziminin şiirin duygusuyla birleşmesi ile görünür. Ergülen, kimi zaman şiirlerindeki ironiyi Alevi-Bektaşî kültürünün söyleminden yahut alışılmış bağdaştırmalarından yararlanarak ortaya çıkarır. “Mistik ve Serzeniş” şiirinde “Kahırdan ötürü sevgiliden sızlanmadasın/ -Başın hakkı için biraz mistik olsana/ ... Ah şu kahır belası ne sözler söyler, ne işler bildirir de bir de gönül var/ Yok mudur, her daim uçmak peşinde (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 137) dizelerinde bu kültürün söylemi, şiir kişisinin aşka ironik bakmasında etkilidir.

Haydar Ergülen’in deyiş ve nefeslerin söylemini modern şiirin şartlarına göre yeniden üretmesi, Alevi-Bektaşî düşüncesinin farklı düşünme biçimleri ile ortaklık gösteren paydalarda buluşabil-

mesini de sağlar. Bu birleşme bazen "Ali Dükkânı" şiirindeki gibi bilinçli yapılırken, kimi zaman "Aynalı Şiir"de olduğu gibi tesadüfidir. "İki aynan varsa/ birini kır/ güzelliğin hatırına/ İki aynan varsa/ ters baktığın/ günler için/ birini sakla/ Bir ayna az gelirdi/ İki ayna fazla/ İnsan insana baksa (Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2, s. 180) dizeleri, Emil Cioran'ın düşünceleri ile örtüşür. "Ben demenin sorumluluğunu sadece şair üstlenir; sadece o, kendi adına konuşur; sadece onun buna hakkı vardır. Şiir içine kehanet ya da doktrin sızdırdığı zaman soysuzlaşır."⁸⁴ sözleriyle sanatçının 'ben' olarak varlığını önceleyen Cioran'a göre iki ayna hiçlik görüntüsüdür: "Zaman boşluğunun önünde yürek boşluğu: Karşı karşıya, birbirlerine yokluklarını yansıtan iki ayna, aynı hiçlik görüntüsü... Hayalperest bir budalalığın etkisi altındaymış gibi, her şey aynı seviyeye gelir: Artık doruklar da yoktur, uçurumlar da... Yalanlardaki şiir, bir muammanın dürtüsü artık nerede keşfedilir?"⁸⁵

Sonuç

Haydar Ergülen, Alevi-Bektaşî kültürünü 'yararlanma', 'beslenme' ve -şiir/hayat ortaklığıyla şimdinin değerlerini ifade ettiği- 'dönüştürme' bağlamında şiirlerine yansıtmıştır; ancak bu kültür, öncelikle Haydar Ergülen'in şair kimliğinin oluşmasında, bu kimliğinin bir yaşam tarzı olarak belirmesinde ve şiiri 'bir iyilik biçimi olarak görmesi'nde etkili olmuştur. Bütün olarak Haydar Ergülen şiirine bakıldığında onun Alevi-Bektaşî kültüründen gelmiş olması ile şairliğinin iç içe geçtiği, birbirlerinin ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Bu bütünleşme Haydar Ergülen şiirindeki otobiyografik boyutun hâtıralar veya tecrübeler bağlamından öte 'değerler' ve 'söylem' odağında görünür olduğunu göstermektedir. Ergülen'in şiirindeki kültürün temelinde bu varoluşsal gerçekliğin rolü büyüktür.

Ergülen'in şiirlerinde Alevi-Bektaşî geleneğinin varlığı, birkaç farklı açıdan önemlidir. Türk şiirinde gelenek etkisinin varlığını devam ettirdiğini gösterdiği kadar gelenek üzerinden yürüyen tartışmaların dışında kalmış bir 'yararlanma' türünün de örneğidir.

Haydar Ergülen'in şiirleri, Bektaşî geleneğinin ortaya çıkardığı deme, deyiş, nefes gibi türlerin modern Türk şiirinde içerik ve söylem odaklı bir yapılanma ile kullanıldığına dair temsiliyet

üstlenmektedir. Bu temsiliyet kimi zaman mısraların yazılma ânını unutturan klasik bir çizginin yakalanmasını da sağlamıştır.

Türk şiirinde yalnızca 'tür' sınırları içinde kalmadan gelenek kavramının inanç, değer, öğreti ve yaşama tarzı bağlamında kullanıldığını da örneklemektedir. Bilhassa Cumhuriyet sonrası dönemde şiirde geleneğin yeri, çoğunlukla tür sınırları içerisinde kalmış, biçimsel unsurların varlığı üzerinden tartışılmıştır. Bu tartışmaların arka planında geleneğin şiirde yahut hayatta dolaşısıyla zihniyet dünyasındaki varlığı yer alsa da geleneği bu düzlemde şiire yerleştiren şairlerin sayısı azdır. Haydar Ergülen, geleneği -bu bağlamda şiirine yerleştirerek- şiir-yaşam-kimlik üzerinden inşa etmiştir.

⁶⁰ Nurullah Çetin, "Çağdaş Türk Şiirinde Gelenekten Yararlanma", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Ocak-Haziran 2009, s. 19.

⁶¹ Bâki Asiltürk, *Türk Şiirinde 1980 Kuşağı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 74.

⁶² Bâki Asiltürk, *Türk Şiirinde 1980 Kuşağı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 129.

⁶³ <http://www.keskedergisi.com/haydar-ergulen-ile-soylesi> Erişim Tarihi: 17.02.2010.

6

4

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kitap/649889/Haydar_Ergulen_den_Oyle_Kucuk_Seyler_.html# Erişim Tarihi: 23.12.2016.

⁶⁵ Bâki Asiltürk, *Türk Şiirinde 1980 Kuşağı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 130.

⁶⁶ Haydar Ergülen, *Hafız ile Semender Bütün Şiirleri-2*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul 2014, s. 8.

⁶⁷ Bâki Asiltürk, *Türk Şiirinde 1980 Kuşağı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 130.

⁶⁸ Haydar Ergülen, *Nar Bütün Şiirleri-1*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul 2013, s. 217.

⁶⁹ Ahmet Günşen "Gizli Dil Açısından Alevîlik-Bektaşîlik Erkân ve Deyimlerine Bir Bakış", *Turkish Studies Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 334.

⁷⁰ Arapça 'değişmiş olan' anlamına gelen 'bedil' sözcüğünün çoğulu budelâ'dan Türkçe'ye geçmiş olan budala, 'aklının azlığından dolayı yeterince düşünemeyen ve akıllıca hareket edemeyen (kimse), aptal, ahmak, bön, alık anlamlarına gelir. 'Abdal' sözcüğü ise Arapça karşılık anlamına

gelen 'bedel, bedil' sözcüklerinin çoğuludur. 'Kalender, gezgin derviş, derviş' anlamlarında kullanılır. Tasavvuf inancına göre, Allah tarafından âlemi mânen idâre etmekle görevlendirilmiş ve kendilerine âleme hükmetme izni verilmiş olan velîlerin mânevî derecelerinden birinin adıdır. Bu mânevî derecede bulunan velîler Allah aşkında fânî oldukları ve geçici dünya menfaatlerine önem vermedikleri için hâlleri halkın anlayışına göre akılsızlık sayılmış ve bu sebeple "abdal" kelimesi dilimizde "aptal" şekline dönerek "aklı kıt, idrâki zayıf" anlamına gelmeye başlamıştır. Abdalların sayısı genellikle kırk olarak kabul edilir. (Kubbealtı Lügati, lugatim.com) Abdallar, ayırım yapmaksızın bütün insanlara karşı iyiliği önceler, kötülükleri affedebilir, sevgi, şefkat ve ahlâk dolu olmayı ilke edinirler.

⁷¹ Zafer Önler, "Tarihten Günümüze Abdal Sözcüğü", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Semih Tezcan'a Armağan Özel Sayısı, Cilt: 13, Yıl: 13, s. 296.

⁷² Zeki Karaaslan, "Haydar Ergülen Şiirinde Alevilik Algısı", *Sözdüşüm*, Mühür Yayınları, İstanbul 2010, s. 64.

⁷³ Haydar Ergülen, *Üzgün Kediler Gazeli*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul 2012, s. 98.

⁷⁴ Faruk Ülkü, *Bektaşilik*, Başak Yayınevi, İstanbul 1969, s. 311.

⁷⁵ Ebru Şenocak, "Halk Anlatı ve İnanışlarında Mitolojik Bir Meyve: Nar", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Ocak 2016, Cilt: 4, Sayı: 8, s. 228-251.

⁷⁶ Ahmet Uslu, "'Nar' Şiirine Metinlerarası Bağlamda Bir Bakış", *XI. Uluslararası Dil-Yazın-Deyişbilim Sempozyumu Kitabı*, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya 2015, s. 10.

⁷⁷ Özkan Daşdemir, "Alevi-Bektaşî Geleneğinde Elma", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 37, s. 83-97.

⁷⁸ Önüme bir çığır geldi/ Bir ucu var şar içinde /Arifler dükkânı açmış/Ne ararsan var içinde... /Gir dükkâna pazar eyle/Her şirindir hezar eyle/Aya güne nazar eyle/Ay Muhammed nur içinde (Azra Erhat-Sabahattin Eyüboğlu, *Pir Sultan Abdal*, Cem Yayınları, İstanbul 1993, s. 85)

⁷⁹ DABF Bağlı Kurul, *Alevi-Bektaşî İncancının Esasları*, DABF yayınları, Danimarka 2008, s. 35.

⁸⁰ Bâki Asiltürk, *Türk Şiirinde 1980 Kuşağı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 74.

⁸¹ Ahmet Günşen, "Gizli Dil Açısından Alevîlik-Bektaşîlik Erkân ve Deyimlerine Bir Bakış", *Turkish Studies Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 334.

⁸² Ahmet Uslu, "'Nar' Şiirine Metinlerarası Bağlamda Bir Bakış", *XI. Uluslararası Dil-Yazın-Deyişbilim Sempozyumu Kitabı*, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya 2015, s. 10.

⁸³ Karşıda görünen ne güzel yayla

Bir dem süremedim giderim böyle

Ela gözlü pirim sen himmet eyle

Ben de bu yayladan Şah'a giderim (Azra Erhat-Sabahattin Eyüboğlu, *Pir Sultan Abdal*, Cem Yayınları, İstanbul 1993, s. 125.

⁸⁴ E.M. Cioran, *Çürümenin Kitabı*, Çeviri: Haldun Bayrı, Metis Yayınları, İstanbul 2016, s. 21.

⁸⁵ a.g.e., s. 17.